

TÜRK

Kıbrıs Türkçesi fonetik, morfoloji, söz varlığı ve söz dizimi bakımından kendine has özelliklerini yitirmemiştir. Ağzın hemen her konumda ve işlevde konuşulması yaygın biçimde kullanıldığının kanıtıdır. Türkiye Türkçesi'nin standart dilinden farklı birçok özellik Kıbrıs Türk ağzında hâlâ yaşamaktadır. Meselâ bazı Anadolu ağızlarında görülen t > d (tatlı > dadlı), k > g (kavun > gavun), p > b (dolap > dolab), n > ŋ (deniz > deñiz) gibi ses değişimleri; uzun ünlülerin kısalması (âlem > alem); bazı eklerin (-kan, -sa, -ınca) ve takıların (da, ile) ünlü uyumuna girmemesi bu ağızda yaygın biçimde görülür. Kıbrıs Türk ağzının kendine özgü kelimeleri de vardır: gabsalivermek "başı boş bırakmak", lambasuyu "gaz yağı" vb. Bunların yanında "kendi" zamirinin "o" yerine kullanılması: "Guşu aldım, goydum genni / onu / kafe-se"; +cık ekinin küçültme anlamı dışında kullanımı: "İneçikleri / inekleri / aldı da gö-türdü ovaya"; -ız kişi ekinin belirsiz geçmiş zaman, şimdiki zaman, geniş zaman, gelecek zaman ve gereklilik kipinde -ık şeklinde kullanılması: "Her gün yürüyüş yaparık / yaparız /; +dir koşacının farklı kullanımı: "Adım Ali'dir / Ali /"; geniş zamanın şimdiki zamanı da ifade etmesi: "Şu anda gider / gitmekte /;" Türkiye Türkçesi'ndeki -mış ekinin az kullanılması ve taşıdığı dolaylılık anlamının -dı ekine yüklenmesi: "1880'de büyük bir kuraklık oldu / olmuş / be bu memlekette"; devrik cümlelerin sık kullanılması, soru cümlelerinin soru ekiyle değil vurguyla kurulması: "Bugün okula gittin / gittin mi /?"; yaklaşma ifadesinin hazır+eylem+emir ekiyle yapılabilmesi: "Hazır kanayım / Az kalsın kanıyordum /"; amaç bildiren cümlelerin isteylemenden sonra bir eylem getirilerek sağlanması: "İsterim gideyim / Gitmek istiyorum /"; gereklilik ifade eden cümlelerin lâzım / lüzum+eylem+emir ekiyle oluşturulması: "Lüzum gitsin / Gitmesi lâzım /"; -mış ekinin cümle içindeki yerinin önemli / yeni bilgiyi vurgulamaya yönelik olarak değişebilmesi: "Mış Ali verecek arabayı bana / Ali bana arabayı verecekmış /"; emir-istek anlamındaki eylem cümlelerinde olumsuzluğun yok kelimesiyle yapılabilmesi: "Yok unudasıñ babañı / Babanı unutma /"; şu, hanı, o şu, şu ki ile kurulu yan cümle: "Anladım şu / şu ki / o şu / hanı çalışkansın / Çalışkan olduğunı anladım /." Kıbrıs Türk ağzının özellikleri arasında sayılabilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hasan Eren, "Kıbrıs Ağzının Kökeni", *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi*, Ankara 1971, s. 347-359; Yılmaz Taşçı, *Kıbrıs Ağzı*

Dil Özellikleri, Lefkoşa 1986; Ridvan Öztürk, "Kıbrıs Ağzının Kelime Haznesindeki Değişmeler", *III. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi*, Gazi Mağusa 2000, s. 27-46; Erdoğan Saraçoğlu, *Kıbrıs Ağzı*, Lefkoşa 2004; Ahmet Pehlivan, *Aya İrini'den Akdeniz'e Kıbrıs Ağzının Değişimi*, Lefkoşa 2004; Nurettin Demir, "Kıbrıs Ağızlarının Tipik Özellikleri", *Kıbrıs Konuşuyor: Kıbrıs Ağzı Üzerine İncelemeler* (ed. Ridvan Öztürk), İstanbul 2009, s. 17-28; Musa Duman, "Kıbrıs Ağzı Üzerine Bazı Notlar", *İlmi Araştırmalar*, sy. 8, İstanbul 1999, s. 115-130; Mustafa Argunşah, "Kıbrıs Ağzında Ünlü Değişmeleri", a.e., sy. 11 (2001), s. 7-27; Niyazi Kızılyürek – Sylvaine G. Kızılyürek, "The Politics of Identity in Turkish Cypriot Community and Language Question", *International Journal of the Sociology of Language*, sy. 168 (2004), s. 37-54; Ülker Vancı, "The Impact of Oral Language Features in Written Language in Cypriot Turkish", *International Journal of the Sociology of Language*, sy. 181 (2006), s. 23-42; Özlem Savoğlu, "The Intonation of WH-question in Cypriot Turkish Dialect: Evidence of Language Contact", *Advances in Turkish Linguistics* (ed. Semiramis Yağcıoğlu – Ayşen Cem Değer), İzmir 2006, s. 563-574; M. Kappler, "Contact-Induced Effects in the Syntax of Cypriot Turkish", *Turkic Languages*, XII/2 (2008), s. 196-213; L. Johanson, "Türk Dillerinde Odaksız Şimdiki Zaman İşaretleyicisi ve Kıbrıs Türkçesinde Eksikliği", *Bilgi*, sy. 49, Ankara 2009, s. 93-100.

AHMET PEHLİVAN

B) Edebiyat. Kıbrıs edebiyatını iki farklı çizgide ele almak mümkündür. 1571'de Türkler tarafından fethinden itibaren adada 1980'lere kadar Osmanlı devrindeki eski ve yeni özellikleriyle Türkçe bir edebiyat var olmuştur. Bu tarihten sonra ise günümüz Kıbrıs'ında kendine özgü bir edebiyat gelişmiştir.

Fethi takiben halk edebiyatı ürünleriyle orta oyunu, karagöz gibi seyirlik oyunlar ve divan şiiri buraya da ulaşmış, XIX. yüzyıla kadar edebiyat bu doğrultuda bir seyir takip etmiştir. Nitekim fetihten sonra Lefkoşe'de kurulan mevlvihâne uzun yıllar adadaki divan şiiri merkezlerinden olmuştur. Ayrıca Kıbrıslı sanatkarlar Türk kültür ve edebiyatının merkezi İstanbul'la irtibat içinde olmakla kalmamış, imparatorluğun çeşitli bölgelerinde görev yapan bu edebiyatla hemhal olmuşlardır. Şuarâ tezkirelerinde Kıbrıslı şairler de yer almaktadır. Kıbrıs kökenli divan şairleri arasında Misâîfî (ö. 1607), Mehmed Zekâî, Şeyh Mustafa Siyâhî Dede, Nâib, Şeyh Ârif Efendi, Hızır Dede (Hamdî) gibi isimler alınabilir. Bu konuda öne çıkan son devir isimlerden biri, Sultan II. Mahmud'un Lefkoşe'de 1828'de bir kütüphane kurdurmasının ardından padişaha yazdığı kaside üzerine İstanbul'a davet edilen müderris Hasan Hilmi Efendi'dir. Şair İstanbul'da iken yeni ordunun geçit merasimi hakkın-

da yazdığı bir kaside dolayısıyla "sultânü-şuarâ" unvanıyla taltif edilmiştir. Kıbrıs 1878'de İngiltere'nin eline geçince adadaki müslüman Türk-hıristiyan Rum gerginliği artmış, Aşık Kenzi, bu vesile ile 1883'te "Kıbrıs Destanı" adıyla halk şiirinin en güzel örneklerinden birini ortaya koymuştur. Ayrıca 1890'lı yıllarda Kıbrıs'ta gazete yayımı başlayınca edebiyata bir canlılık geldiği görülmektedir. Ahmed Tefvik Efendi'nin 1896'da çıkardığı *Kokonoz* ile 1897'de yayımladığı *Akbaba* adlı mizah gazeteleriyle bunlarda neşredilen edebî ürünler dikkati çeken yayınlardır. Ahmed Tefvik 1901'de *Mir'ât-ı Zamân*'ı, 1909'da ikinci defa *Kokonoz*'u çıkarmış, bu yıllarda sayıları gittikçe artan gazetelerde çeşitli edebî türlerde ürünler yayımlanmıştır. Kıbrıs'ta ilk roman *Kaytazâde Mehmed Nâzım*'ın *Yâdigâr-ı Muhabbeti* (1896), ilk hikâyelerden biri Ahmed Tefvik Efendi'nin "Bir Manzara-i Dilgüşâ" (1897), ilk oyun yine onun *Hicrân-ı Ebedî*'sidir (1895).

Türkiye'de 1870'lerden sonra Batılı-modern edebiyat gelişirken bunun Kıbrıs'a yansması 1890'ları bulmuştur. Kıbrıs'ta şiir, hikâye ve roman gibi edebî türlerde Tanzimat ve Servet-i Fünûn dönemi Türk yazarlarının etkisini görmek mümkündür. Nitekim Tanzimat devri şairlerinden Ziyâ Paşa 1862'de Lefkoşe valiliğinde bulunmuş, bazı şiirlerini burada kaleme almıştır. Bir diğer Tanzimat aydını Nâmık Kemal 1873-1876 yıllarında Magosa'da sürgün hayatı yaşarken edebiyata meraklı Kıbrıs Türk gençlerinden bir edebiyat çevresi oluşturmuştur. Bunların önde gelenlerinden Kaytazâde Mehmed Nâzım, Nâmık Kemal'den sonra Recâizâde Mahmud Ekrem'le tanışmış, bir bölümü *Rûh-ı Mecrûh* adıyla basılmış olan şiirlerini İstanbul'daki edebiyat dergilerinde yayımlamıştır. Ayrıca Servet-i Fünûn topluluğu 1890'lardan itibaren Kıbrıs'taki edebiyat meraklılarını ve onların eserlerini etkilemiştir. XX. yüzyılın başlarında Kıbrıs'ta kültürel etkinliklerin canlanmasında bir kısım Jön Türkler'in İngiltere'nin kontrolündeki Kıbrıs'a gelmeleri veya sığınmaları etkili olmuştur. Vizeli Rızâ İbn Emin ve Şair Eşref bunlardandır. 1919'da Anadolu'da Kurtuluş Savaşı başladığı zaman bu savaş hakkında Kıbrıs Türk halkını bilgilendirmek, Rum propagandasını etkisiz kılmak amacıyla *Doğru Yol, Söz, Davul, Vatan, Ankebut* ve *Birlik* gibi gazeteler çıkmıştır. Daha sonraki yıllarda İsmail Hikmet Ertaylan, Rıza Tefvik, İbrahim Zeki Burdurlu, Hikmet İlaydın, Arif Nihat Asya gibi şair

ve eğitimciler Kıbrıs'ta bulunmuştur. Rıza Tevfik *Serâb-ı Ömrüm* adlı şiir kitabını ilk defa 1934'te Lefkoşe'de bastırması, Lefkoşe Türk Lisesi müdürü İsmail Hikmet Ertaylan *Kıbrıs Alfabeti* ile *Kıraat Kitapları'nı* hazırlamış, İbrahim Zeki Burdurlu *Lefkoşe* (1953), *Minnacık Ada* (1954), *Günaydın Yavru Kıbrıs* (1959), *Açmıyor mu Kıbrısımın Gülleri* (1968) adlı şiir kitaplarını yayımlamış, Arif Nihat Asya, Kıbrıs izlenimlerinden hareketle yazdığı şiirlerini *Kıbrıs Rubailer* adıyla kitap haline getirmiştir (1964).

Kıbrıs'ta şekillenen modern Türk edebiyatı türlere göre şöylece incelenebilir:

a) **Şiir.** Modern anlamda Kıbrıs Türk şiiri Kaytazade Mehmed Nâzım ile başlatılır; ayrıca Ahmed Tevfik'in de ismi zikredilmelidir. İngiliz sömürge dönemi Kıbrıs Türk şiirinin diğer isimleri arasında Nazif Süleyman Ebeoğlu, Urkiye Mine Balman, Engin Gönül, Necla Salih Suphi, Pembe Marmara, Semih Sait Umar ve Özker Yaşın dikkati çekmektedir. 1950'lerde *Halkın Sesi*, *Hürsöz*, *İstiklâl*, *Bozkurt* gibi gazetelerde hem Kıbrıs Türk gençlerinin hem adada öğretmen olarak görevli bulunan Naim Buluç, İbrahim Zeki Burdurlu gibi isimlerin Türkiye özlemini terennüm eden şiirleri yayımlanmıştır. 1950'li yıllarda İstanbul'da öğrenimini tamamlayarak adaya dönen Özker Yaşın, Kıbrıs Türk şiirine yeni bir soluk getirmiş, *Bayraktar Destanı* (1953), *Kıbrıs'tan Atatürk'e* (1953), *Nâmık Kemal Kıbrıs'ta* (1957), *Mehmetçik Kıbrıs'ta* (1960) ve *Atatürk'e Saygı Duruşu* (1963) adlı şiir kitaplarını neşretmiştir. Aynı yıllarda Osman Türkay, Kutlu Adalı, Mustafa İzzet Âdiloğlu ve Tamer Fikret Baybars dikkati çeken isimlerdir. Âdiloğlu'nun *Bacadan Tüten Duman* (1952) ve *İnsanlardan Ayır* (1953), T. Fikret Baybars'ın *Mendilin Ucundakiler* (1953) adlı şiir kitaplarında sağlam bir Türkçe görülür. 1950-1960 yılları arasında Kıbrıs'ta millî muhtevalı şiirlerin sayısında artış olur. 1955'te Türkiye'de öğrenimini tamamlayıp adaya dönen Kutlu Adalı şiirleriyle millî bilincin gelişmesine katkıda bulunmuştur. 1959-1961 yıllarında Kıbrıs'ta edebiyat öğretmenliği yapan Arif Nihat Asya'nın öğrencileri arasında şiirle uğraşan pek çok kişi vardır. Bunlardan Süleyman Uluçamgil genç yaşta üslûp ve muhtevası kuvvetli şiirler kaleme almış ve yirmi yaşında şehid düşmüştür (1964). Onun Kıbrıs'tan kuzeye Türkiye sahillerine, Toros dağlarına bakarak yazdığı "Kıbrıs-Türkiye" adlı şiiri bugün dillerde dolmaktadır.

Bener Hakkı Hakeri *Üç Kere Limasol* (1964), *Limasol Türk Savunması* (1964) ve *İkinci Plevne Savunması* (1965) gibi şiir-destanlarında 1963-1974 olaylarını işler. Erdoğan Saraçoğlu'nun *Oydaşlar* adlı şiir kitabı (1966) bu dönemde yalın Türkçe'si ve çeşitli temalarıyla dikkat çeker. Özker Yaşın'ın *Kıbrıs'ta Bayrak* (1973), *Kıbrıs Benim Vatanım* (1986); Orbay Deliceirmak'ın *Sömürge Çocuğunun Türkiyesi*, *Dumdum*, *Dokuzu Beş Geçe*, *Leylâ ile Köroğlu* (1994) adlı eserleri de kaydedilmelidir. Şiirde iç âhenge önem veren Harid Fedai'nin manzumelerinden bir kısmı 1997'de *Koza* adıyla basılmış, Ahmet Peykan takma adıyla yayımladığı taşlamaları ise gazete ve dergiler arasında kalmıştır. 1983'te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından ülkede yaşanan ekonomik ve siyasal değişimler kültür, edebiyat ve sanat temalarında belirleyici olmuştur. 1974 sonrasında modern Kıbrıs Türk şiiri birbirine zıt iki koldan gelişmesini sürdürür. Bir yanda 1950'lerden gelen Rum saldırılarını, 1963 Kanlı Noel'i, Erenköy Savunması'nı ve 1963-1974 savaşını işleyen milliyetçi şiir devam eder ve Özker Yaşın, Rauf Denктаş, Harid Fedai, Kubilay Belig, Fikret Kürşat, Osman Güvenir, Mehmet Levent bu kolda eserler verir. 1960'ların sonunda ikinci Yeni şiir hareketinin Kıbrıs'taki temsilcileri Mehmet Kansu ve Fikret Demirağ ile başlayan gerçek üstücü, imgeci, öztürkçe şiir devam eder. Fikret Demirağ, Mehmet Kansu, Neriman Cahit, Neşe Yaşın, Mehmet Yaşın, Gür Genç gibi ikinci şiir kolundaki şairler ise Kıbrıslılık, Akdenizlilik, Kıbrıs'ın Elen-Latin ve Osmanlı tarihi, insanın yalnızlığı, evrensellik-hümanizm, aşk ve barış gibi temalara yönelip kendi kimliklerini "Türk" kelimesini küçük yazarak "KıbrıslıTürk" diye tanımlar. Bu gruptaki bazı şairler, Akdeniz coğrafyasının karakteristik özelliklerini ileri sürerek bir Kıbrıs milleti ve Kıbrıslılık anlayışına ulaşmışlarsa da genel kabule göre Kıbrıs'ta iki ayrı milletin ve kültürün varlığı bir gerçektir.

b) **Hikâye.** Osmanlı Türkiye'sinde Batılı anlamda modern hikâyeciliğin ilk örneği sayılan Emin Nihad Bey'in *Müsâmeret-nâme*'sinin Kıbrıs'ta yeniden basımının (1892) ardından Ahmed Tevfik Efendi bu alanda ilk eserini *Bir Manzara-i Dilgüşâ* ile vermiştir (1897). Harid Fedai'nin araştırmalarına göre de Kıbrıs'ta Türk hikâyeciliğinin başlangıcı 1897 yılı kabul edilmelidir. Ahmed Tevfik, İstanbul'da o yıllarda hâkim olan Servet-i Fünûn topluluğundan etkilenir ve eserinde onları örnek

alır. Kıbrıs'ta basılan ilk hikâye kitabı, Ahmed Nuri Müdürcâde'nin Doktor Hâfiz Cemal'in isteğiyle Sanâyi Mektebi öğretmenleri için Rumca'dan çevirdiği yirmi beş-otuz sayfalık *Gülünçlü İbret-âmiz Hikâyeler* adlı eseridir (1908). Bu kitap binbir gece masalları ve müsâmeret-nâme gibi eski hikâyelerin işlevini sürdüren, vakit geçirme amacına yönelik hikâyelerden meydana gelmektedir. Kıbrıs Türk edebiyatında Hikmet Afif Mapolar'ın *Son Çıldırış* adlı uzun hikâyesini yayımlamasına kadar (1939) başka hikâye kitabına rastlanmaz. 1907'de *Sünûhât* adlı gazetede çıkan hikâyelerde yine Servet-i Fünûn etkileri görülür. 1913'te neşredilen *Seyf* gazetesinde yer alan hikâyelerde askerlik, vatan ve şehitlik olgularıyla birlikte Osmanlılar'ın Balkan savaşlarında uğradığı mezalim işlenmiştir.

Hikâye türüne asıl canlılığını kazandıran husus 1929'da harf inkilâbının gerçekleştirilmesi ve II. Dünya Savaşı'nın ardından peş peşe yayın hayatına giren gazete ve dergilerin hikâyelere sayfalarında yer vermesi olmuştur. Bu dönemde çeşitli gazete ve dergilerde doksan kadar hikâye yayımlandığı tesbit edilmiştir. Hikâye yazmaya 1930'lu yıllarda İngilizce-Rumca-Türkçe yayımlanan *Embros* adlı dergide başlayan Hikmet Afif Mapolar *Toprak Aşk* (1943) ve *Kahve Fincanındaki Aşk* (1943) adlı eserleriyle Kıbrıs Türk edebiyatının ve hikâyeciliğinin en verimli isimlerindedir. Bu yıllarda Reşat Süleyman Ebeoğlu *Çocuk Masalları'nı* çıkarır (1947). Argun Fadıl Korkut'un *Kızlar Kocasız Kaldı* adlı öykü kitabı yayımlanmış (1953), Numan Ali Levent'in *Her İkisi* (1955), *Bir Gelin Aranıyor* (1960) ve *Kanlı Noel*'i (1965) neşredilmiştir. Öykülerinde Samet Mart takma adını kullanan Sacit Tekin'in 1954'te çıkardığı tek öykü kitabı *Hokkabaz*'dir; daha sonra kaleme aldığı hikâyeler ise Suna Atun tarafından 2007'de gün yüzüne çıkarılmıştır. 1960'lı yıllara gelindiğinde hikâyeler Rumlar'a karşı verilen mücadelenin panoraması niteliğine bürünür. 1965'ten 1980'li yılların başlarına kadar Esat Faik Muhtaroglu'nun *Pilot Ali* (1971) adlı eseri hariç Kıbrıs Türk öykü yazarlarının sadece gazete ve dergilerde öykülerini yayımladığı bir ara dönem yaşanmıştır. Bunun sebebi, Rum tedhişinin Kıbrıs Türkleri üzerindeki etkisini arttırmamasından kaynaklanan maddî sıkıntılar ve direniş mücadelenin başlatılmasıyla birlikte öykü yazarlarının ürünlerini kitap halinde basmaya zaman bulamamalarıdır. Gazete ve dergilerde hikâyeleri çıkan ya-

TÜRK

zamlar arasında Semih Sait Umar, Taner F. Baybars, Özker Yaşın, İbrahim Zeki Burdurlu, Bener Hakkı Hakeri, İsmet Kotak, M. Şinasi Tekman, Mehmet Kansu, Osman Güvenir ve Kutlu Adalı'nın isimleri sayılabilir.

1980'li yıllarda Sabahattin İsmail *Bir Savaşın Tasviri* (1983), Mustafa Gökçeoğlu *Dulun Oğlu* (1985) adlı öykü kitaplarını yayımlamış, Ali Nesim Şahmaran (1989) ve minimal öykülerinin de yer aldığı *Yaşamın Güzelliklerini Keşfedin* (2006) adlı eserini ortaya koymuştur. Bekir Kara'nın kitapları *Sırlar Ölümsüzdür* (1995), *Çalkantı* (1999) ve *Aşka Dair* (2006) adını taşır. 1980'li yıllardan bu yana öykü yazarlardan Oğuz M. Yorgancıoğlu'nun *Sana Bir Hikâye Anlatayım mı?* (1984) ve *Ne Farkınız Var?* (2002) adlı kitapları çıkmıştır. Öykülerinde Baf ağzını kullanan Özben Aksoy *Godaklizmo Cehennemi* (1996), *Yangı Yangı Limnidi* (1997), *Cisusa Kaplanı* (1998) ve *Simbadi Bucagına Gömül* (1999) adlı öykü kitaplarıyla dikkati çeker. Öykülerinde toplumun insanlar ve özellikle kadınlara üzerindeki olumsuz yaptırımları işleyen Özden Selenge'nin ilk kitabı *Çiçeklenemeyiz Biz Erik Ağacı* (1987), ikincisi *Geceye Açar Geceütenler*'dir (1993). *Fincandaki Kraliçe* (1993) adlı bir kitabı da olan yazarın uzun hikâyeye kaydığı son kitabı *Boncuklar Senin Olsun* adını taşır (2001). Kıbrıs Türk öykücülüğünün son dönemdeki usta kalemlerinden Mehmet Kansu'nun ilk kitabı *Bir Elin Sıcaklığını Çaldım* adıyla yayımlanmıştır (1995). Şiirsel üslubunu öykülerine de yansıtan Mehmet Kansu daha sonra *Bir Solucanın İntihar Girişimi* (1998) ve *Yeşil Kurbağa, Yılan, Açlık* (2006) adlı kitaplarını çıkarır. Öyküleri hakkında "postmodern" ve "büyülü gerçeklik" tabirini kullanan Mehmet Kansu 1962-2008 yılları arasını kapsayan öykülerinden seçtiği *Boşluk* adlı son kitabında insanın yalnızlığını ve iç sıkıntısı gibi duyguları işlemiştir. *İlk ve Son Resim* (2005) adıyla hikâyelerini yayımladıkdan sonra *Kaybolan Hayat*'i (2008) çıkaran Osman Güvenir realist ve natüralist öyküler kaleme almıştır. Osman Güvenir'in öyküleri Kıbrıs Türkleri'nin Rumlar'a karşı verdiği varoluş mücadelesini, bireysel ve sosyal yaşantısını, Akdeniz coğrafyasını ve Kıbrıs Türk hâfızasındaki yabancı millet imajlarını işleyen özellikleriyle modern Kıbrıs Türk öykücülüğünde yeni bir soluktur. Öyküleri ayrıca sinematografik özellikler taşır; realizm ve natüralizmin kuvvetle hissedildiği hikâyelerinde İstanbul

Türkçesi başarıyla kullanılır. *Yağmur Yüzünden* (2008) adlı kitabın yazarı Gür Genç'in öykülerindeki dil de ustacadır. Modern insanın bunalımı, yalnızlığı ve cinsellik konularına çokça yer veren yazar Kıbrıs Türk tarihi öncesini, adanın Lüzinyan ve Venedik gibi eski dönemlerini de ele alır.

c) Roman. Kıbrıs'ta roman, Nâmık Kemal'in aralarında *İntibah*'ın da bulunduğu eserlerinin büyük bir kısmını burada kaleme almasıyla başlamıştır denilebilir. Çevresinde yer alan gençlerden Kaytaz-zâde Mehmed Nâzım, konusu İstanbul'da geçen ve Kıbrıs'ta ilk Türkçe roman sayılan *Yâdigâr-ı Muhabbet*'i yayımlamıştır (1896). Eseri daha sonra Harid Fedai Latin harflerine aktarmış, Fuad Memduh İngilizce'ye çevirmiştir (2004). Kaytaz-zâde'nin *Leyle-i Visâl* adlı yarım kalmış bir romanı daha vardır. II. Dünya Savaşı yıllarında ve savaşın ardından Hikmet Afif Mapolar, Kıbrıs Türk romancılığına âdeta damgasını vurmuştur. Kimisi roman, kimisi uzun hikâyeye olan *Kahraman Kaplan* (1936), *Son Damla* (1937), *Diken Çiçeği* (1938), *Son Çıldırış* (1939), *Kendime Dönüyorum* (1943) gibi eserlerinden sonra 1949-1951 yıllarında *Mermer Kadın*, *Aşk Vadisi*, *Günah Cehennemi* gibi romanlarını *İstiklâl* gazetesinde tefrika etmiştir. Kıbrıs Barış Harekâtı'nın ardından Ahmet Gazioğlu'nun *Kıbrıs'ta Aşk ve Barış* (1975), Özker Yaşın'ın *Mücahitler* (1971) ve *Girne'den Yol Bağladık* (1976) Kıbrıs Türkleri'nin varoluş mücadelesini ele alırken Sabahattin İsmail'in *Savaşların Gölgesinde* adlı eserinde (1985) 1930'lardan 1974'lere kadar gelişen olaylar işlenmiştir. Çetin Kasapoğlu'nun *Sevdayı İkiye Böldüler* (1976) adlı kitabından sonra yayımlanan Fikret Demirağ'ın *Şu Mühüş Savaş Yılları* (1985) II. Dünya Savaşı'na katılan bir Kıbrıs Türkü'nün anıları üzerine kurulmuştur. Siyaset ve kültür adamı İsmail Bozkurt'un konusunu kendi yaşantısından ve ada Türklüğünden alan *Yusufçuklar Oldu mu?* (1991) ve *Mangal* (1995) adlı eserleri dikkat çeker. Mehmet Yaşın'ın *Soydaşımız Balık Burcu*, Ahmet Tolgay'ın *Kıbrıs Çarmıhtan İnerken* ve Bekir Kara'nın *Bellekteki İzler*'i 1990'lı yıllara ait eserlerdendir.

1950'lerden günümüze kadar daha çok şiir ve öykü türünde gelişen Kıbrıs Türk edebiyatında 2000'lerden sonra romanda bir canlanma görülür. Bekir Kara *Kavuni*'yi (2001), *Aşklar, Acılar, Çocuklar ve Torunlar*'ı (2005) çıkarırken İsmail Bozkurt *Bir Gün Belki* (2002) ve *Bir Gece* (2005) adlı romanları yayımlar. Roman-

ları Türkiye'de neşredilen İsmail Bozkurt bir yandan Rumlar'ın Kıbrıs Türkleri'ne baskısını, bir yandan 1974 sonrası Kıbrıs Türk toplumu içindeki siyasi çalkantıların açtığı sosyal yaraları işlemiştir. *Sana Sevdam Sarı* (1998) ve *Lâle Yüreğin Beyaz* (1999) adlı romanların yazarı Özden Selenge, daha sonra *Alkyone Denizkuşu*'nu (2003), Mehmet Yaşın *Sınır Dışı Saatler* (2003), Çetin Kasapoğlu *Gökyüzü Uyumasın* (2005), Neşe Yaşın *Üzgün Kızların Gizli Tarihi* (2002) romanlarını yazmıştır. *Vreççalı Mida 1'i* kaleme alan Özben Aksoy 2006'da *Vreççalı Mida 2'yi* çıkarmıştır. Kıbrıs Türk kültürü ve folkloru üzerine değerli çalışmaları bulunan Oğuz Yorgancıoğlu *Köklerimiz Nasıl Sallandı* (2007) adlı romanıyla tanınmıştır.

d) Tiyatro. Geleneksel Türk seyirlik oyunlarının Kıbrıs Türkleri arasında sevildiği ve yaygın olduğu söylenebilir. Kıbrıs Türk geleneksel tiyatro sanatçısı ve yazarı Mehmet Ertuğ'un *Geleneksel Kıbrıs Türk Tiyatrosu ve Anılar ve Alıntılarla Geleneksel Kıbrıs Türk Seyirlik Oyunları* adlı eserlerindeki bilgilere göre Kıbrıs Türk karagözünde klasik tipler yanında Kıbrıs Türkleri'nin eklediği Sümbül Hanım, Çift Başlı, Üstsüz, Yosma, Lolo, Dönme, Gürzül, Burunsuz Himhim, Çarpılmış gibi tipler de bulunur. XIX-XX. yüzyılın tanınmış meddah ve karagözcüleri arasında Meddah Mustafa Efendi, Mustafa Hüseyin Aynalı, Çatozlu Zihni, Mehmed Sâlih Efendi sayılabilir. Kıbrıs'ta Türk meddah ve karagöz oynatıcılığı geleneğinin bugün tek ve son temsilcisi Mehmet Ertuğ'dur. Onun Kıbrıs Türk karagözüne eklediği Nasreddin Hoca ve Keloğlan tipleri de vardır. Kıbrıs Türkleri arasında modern tiyatro ve sahne eserleri hikâyeye ve romanda olduğu gibi 1890'lı yıllara kadar gider. Ancak burada da Nâmık Kemal etkisi hissedilir. Kıbrıs'ta tiyatro türünde yazılan ilk eserler Ahmed Tevfik Efendi'nin *Hicrân-ı Ebedî* (1895) adlı millî dramı ile Kaytaz-zâde Mehmed Nâzım'ın *Safâ yahut Netice-i İbtîlâ* adlı oyunudur. Harid Fedai'nin ilk oyunlarından biri olarak andığı, 1898 tarihli L. Şişmenyan'ın *Namus İntikamı yahut Dilenci* adlı dört perdelik dramının konusu da Kıbrıs'ta geçer. Kıbrıs'ta sahnelenen ilk yerli oyun Nâmık Kemal'in ölümünden yirmi yıl sonra *Vatan yahut Silistre* olmuştur. 1908'de Magosa Limanı'nın ambarlarından birinde oynanan oyun Kıbrıs Türkleri arasında Türklük ve milliyetçilik duygularını canlandırmıştır.

Türk tiyatrosunun önde gelen isimlerinden Vasfi Rıza Zobu ve arkadaşları 1928'

de Kıbrıs'a turneye gelmiş, 1977'de vefat eden Nâzım Ali İleri 1929-1935 yılları arasında *Gülizar*, *Zehirli Çiçek*, *Kadın Zengin Olursa*, *Metres Belâsı* gibi operetler kaleme almıştır. İsmail Hikmet Ertayan'ın 1933-1934 yıllarında Lefkoşe Türk Lisesi müdürü iken *Efenin Düğünü* ile *Korsanın Gözdesi* adlı iki operet yazdığı bilinmektedir. 1930'lu ve 1940'lı yıllarda Birlik Ocağı'nda (Kardeş Ocağı) başta Nâmik Kemal'den olmak üzere çeşitli oyunlar oynanmıştır. Avukat Ahmet Sait Hoca Efendi'nin 1930'da *Elif Hanım Opereti*'ni yazmasından sonra 1940'larda Hikmet Afif Mapolar'ın *Duman* (1935), *Meşale* (1942), *Mucize* (1943) ve *Altın Şehir* (1945) adlı eserleri görülür. 1959'da Özker Yaşın'ın *Bayraktar Destanı* defalarca sahnelenmiştir. 1963 Kanlı Noel'i ve 1964'te Rumlar'a karşı Erenköy savunmasıyla hareketlenen millî temalı eserler halka direnme gücü vermiştir. 1973 ve 1974'te *Kıbrıs Türk Ulusal Sahne Oyunları* adı altında iki tiyatro kitabı çıkar. Nurani Ali Levent'in *Kıbrıs'ta Türklüğü İçin Direnenler* (1966), Kutlu Adalı'nın *Köprü* (1969) ve Üner Ulutuğ'un *Kuzeyden Gelen Kartal* (1973) adlı eserleri millî oyunlar kapsamındadır. 1970'lerde Bayrak Radosu'nda yerel Kıbrıs Türk ağzıyla skeçler başlatan Kemal Tunç'un da Kıbrıs Türk tiyatrosunun gelişimindeki katkılarından söz etmek gerekir. Günümüz Kıbrıs Türk tiyatrosuna yönetmen ve araştırmacı olarak Yaşar Ersoy'un emekleri geçmekte, oyun yazarı olarak da Bekir Kara, Ali Nesim, Özden Selenge, Hakan Yozcu gibi isimler dikkati çekmektedir.

Zamanımızda Kıbrıs Türk edebiyatına katkıda bulunanlar arasında Harid Fedai, Mahmut İslamoğlu, Bener Hakkı Hakeri, Oğuz Yorgancıoğlu, Mustafa Gökçeoğlu, Mehmet Ertuğ, Suna Atun, Gülgün Serdar, Ali Nesim, Erdoğan Saraçoğlu önde gelen isimlerdir. Bunların yanı sıra araştırma, bilimsel toplantı, eser yayımı ve ödüller yoluyla hizmet veren, Kıbrıs Türk kültürünün en eski dönemlerinden günümüze kadarki macerasını çalışmalarıyla takip eden iki önemli kurum bulunmaktadır. Bunlardan biri başkanlığını ve kuruculuğunu İsmail Bozkurt'un yaptığı Kıbrıs-Balkanlar-Avrasya Türk Edebiyatları Vakfı (KIBATEK), diğeri kuruculuğunu ve baş-

kanlığını Suna Atun'un yürüttüğü Suna ve Ata Atun Magosa Tarihini Araştırma ve Yazın Vakfı'dır (SAMTAY).

BİBLİYOGRAFYA :

Mahmut İslamoğlu, *Kıbrıs Türk Folkloru*, Lefkoşe 1969; a.m.f., *Kıbrıs Çocuk Oyunları*, Lefkoşe 1979; Oğuz M. Yorgancıoğlu, *Kıbrıs Türk Folkloru*, Mağusa 1980; a.m.f., *Kıbrıs Türk Çocuk Oyunları*, Lefkoşe 1997; Ali Nesim, *Kıbrıs Türk Edebiyatında Sosyal Konular*, Lefkoşe 1986; a.m.f., *Batmayan Eğitim Güneşlerimiz*, Lefkoşe 1987; Erdoğan Saraçoğlu, *Kıbrıs Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru: Bildiriler*, Lefkoşe 1986; a.m.f., *Kıbrıs Ağzı*, Lefkoşe 2009; Gülgün Serdar, *1571'den 1964'e Kıbrıs Türk Edebiyatında Gazavatnâme, Destan, Efsane, Kahramanlık Şiiri*, [baskı yeri yok] 1989; a.m.f., *Şairlerimiz, Şiirlerimiz, Geçmişten Günümüze Kıbrıs Türk Şiiri*, Lefkoşe 2000; Mustafa Gökçeoğlu, *Aynalı'nın Okuduğu Şiirler*, Lefkoşe 1993; a.m.f., *Kıbrıs Halk Fıkraları*, Lefkoşe 1996; a.m.f., *Hikâyelerimiz Tekerlemelerimiz*, Lefkoşe 1999; a.m.f., *Toplu Masallar*, Lefkoşe 2005, I-II; a.m.f., *Kıbrıs Türk Ağzı Sözlüğü*, İstanbul 2008; Bekir Azgın – Harid Fedai, *Kaytazzâde Nâzım Efendi, Ruh-ı Mecruh -Şiirler-*, Lefkoşe 1993; Harid Fedai, "Kıbrıs Türk Edebiyatı", *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi: Batı Trakya ve Kıbrıs Türk Edebiyatı*, Ankara 1997, IX, 215-464; a.m.f., "Kıbrıs'ta Namık Kemal Kültü", *Namık Kemal Sempozyumu Bildirileri*, Gazi Mağusa 1998, s. 89-102; a.m.f., "Çağdaş Kıbrıs Türk Edebiyatı", *Türkler* (nşr. Hasan Celal Güzel v.dğr.), Ankara 2002, XIX, 994-1007; Yaşar Ersoy, *Toplumsal ve Siyasal Olaylarla İç İçte Kıbrıs Türk Tiyatro Hareketi*, Lefkoşe 1998; *Kıbrıs Türk Halk Edebiyatında Destanlar ve Ağıtlar Üzerine Bilgiler, Belgeler, Araştırmalar* (haz. Bülent Feyzioğlu – Suna Atun), Gazi Mağusa 2001-2003, I-III; Ahmet An, *Kıbrıs'ın Yetiştirdiği Değerler I*, Ankara 2002; a.e. II, Lefkoşe 2005; *Kıbrıs Türk Edebiyatında Öykünün 107 Yıllık Kronolojik, Antolojik, Tarihsel Süreci* (haz. Suna Atun – Bülent Feyzioğlu), Lefkoşe 2004-2008; *Kıbrıs Türk Hiciv Şiiri Antolojisi* (der. Suna Atun – Ata Atun), Gazi Mağusa 2005; Mehmet Ertuğ, *Anılar ve Alıntılarla Geleneksel Kıbrıs Türk Seyirlik Oyunları*, Lefkoşe 2007; *Suya Düşen Sancak* (ed. Nihat Öztoprak – Bayram Ali Kaya), İstanbul 2008; Suna Atun, *Kıbrıs Türk Kültürü Üzerine Belgeler-Bildiriler*, Gazi Mağusa 2008; Fikret Demirağ, *Günümüz Kıbrıslı Türk Şiirinden 20 Şair*, İstanbul 2008.

OĞUZ KARAKARTAL

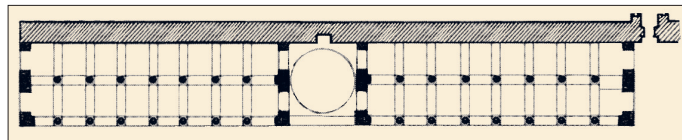

HARİD FEDAI – ABDULLAH AKTAŞ

4. Sanat.

Hat (bk. HAT; OSMANLILAR [Sanat]; TÜRKİYE [Sanat]).

Müzik (bk. MÜSİKİ; OSMANLILAR [Sanat]; TÜRKİYE [Sanat]).

Leşker-i
Bâzâr
Ulu Camii'nin
planı

Mimari. Türkler'in İslâmiyet'ten önceki sanatları Hunlar, Göktürkler ve Uygurlar olmak üzere üç bölümde incelenmektedir. Hun devrinden kurgan adı verilen mezar yapıları, Göktürkler devrinden Kültigin, Bilge Kağan ve Tonyukuk anıt külliyesi, Uygurlar devrinden özellikle Hoço şehrindeki yapı kalıntıları başta olmak üzere Sorçuk ve Bezeklik önemli verilerinin elde edildiği yerlerdir. İslâmiyet'i kabul eden ilk Türk devleti Karahanlılar'da cami mimarisi merkezî planda kubbeli şekilde ele alınmıştır. Minareler silindirik formda aşağıdan yukarıya doğru daralıp yükselir ve kuşaklar halinde süslemelerle kitâbe kuşağına sahiptir. Tirmiz'de Çar Kurgan (1108-1109) adıyla tanınan minare yivli gövdeli biçimde düzenlenmiştir. Mezar anıtları kare planlı olup üzerleri kubbe ile örtülmüş ve çoğunlukla ön cepeleri vurgulanarak ele alınmıştır. Ribât denilen kervansaraylarda genellikle köşeleri kuleli, kare planlı eyvanlı avlulu şemalr ön planda tutulmuştur. Bunlardan Akçakale Kervansarayı (XI. yüzyıl sonu) iki avlulu düzeniyle, Ribât-ı Melik (1078-1079) âbidevi ölçüsü ve anıtsal cephesinin yanı sıra ikinci bölümde merkezî planlı büyük kubbeli planıyla önemlidir. Semerkant'ta Şâh-ı Zinde türbeler mahallesinde kazılarla ortaya çıkarılan ve Karahanlılar'a ait olduğu kabul edilen bir medrese dört eyvanlı avlulu düzendedir. Tirmiz Sarayı da eyvanlı avlulu inşa edilmiş bir yapıdır. Eyvanlı avlulu plan tipinin bölgenin ev mimarisinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Gazneliler devrinden olup günümüze ulaşmayan Gazne'deki Arûs-i Felek Camii kaynakların bildirdiğine göre ahşap direkli ve süslemeliydi. Leşker-i Bâzâr'da sara-ya bitişik durumdaki ulucaminin (XI. yüzyıl başları) mihraba paralel iki nefli olduğu ve bu iki nefin mihrap önünde bir kubbeyle kesintiye uğradığı kazılarla ortaya çıkarılmıştır. Büyük tahribe uğrayan Gazne şehrinde zamanımıza intikal eden iki minarede altta yıldız biçimli, iri sivri yivli gövdelerin üst kısmının silindirik biçimde devam ettiği eski fotoğraflarda görülmektedir. Sengbest'te kare planlı ve kubbeli Arslan Câzib Türbesi'nin (1028) yanındaki minarenin varlığı bilinen medrese ve ribât ile bir külliye meydana getirdiği, silindirik minarenin çifte minareli bir taçkapıyı şekillendirdiği anlaşılmaktadır. Leşker-i Bâzâr Sarayı (XI. yüzyıl başı) su manzaralı, çeşitli bölümlerden meydana gelen eyvanlı avlulu şemalra sahip yapılar topluluğudur. Gazne'de kazılarla ortaya çıkarılan III. Mesud Sarayı da (1112) ey-